

P A R D E S P R O J E C T

VOLUME 1 NUMBER 7

Do You Have
a Friend?

Materials for the Pardes Project have been prepared by the
Department of Jewish Education of the Orthodox Union.
© Orthodox Union 1996.

Mandell I. Ganchrow, M.D.
President

Mark I. Bane, Esq.
Chairman, Department of Education

Bernard Falk
Chairman, Collegiate Outreach

Rabbi Raphael B. Butler
Executive Vice President

Rabbi Yaacov Haber
National Director, Department of Jewish Education

Rabbi Yitzchok Rosenberg
National Director, Educational Programs

Rabbi Akiva Gottlieb
Chairman, Pardes Project Research

Deborah Fishman
Executive Assistant

EDITORIAL COMMITTEE

Rabbi Marc Angel
Dr. Judith Bleich
Maier Feinberg
Rabbi Avrohom Gluck
Rabbi Matis Greenblatt
Rabbi Allen Schwartz
Rabbi Moshe Weinberger

Lenny Khodorkovsky
Graphic Designer

Do You Have a Friend?

THE PARDES PROJECT
VOLUME 1 NUMBER 7

Cover photo: Emmanuel Santos

Many of the topics included in the Pardes curriculum are far-reaching and have broad ramifications. The intent of Pardes is to promote sensitivity and spiritual growth through exposure to a variety of Torah sources. It is not within the purview of Pardes to arrive at conclusions relevant to decisions of Halacha. Please consult your Rabbi for personal decisions.

How Would You Respond?

- 1** You and your spouse have been watching pennies for three years to save enough money for a needed family vacation. Several days before the deposits must be made to the travel agent, your best friend calls to tell you that corporate downsizing has resulted in the loss of employment. Your friend's family desperately needs a loan to tide them over through this difficult period.
- 2** In response to a blind ad that you placed in the Wall Street Journal on behalf of your large corporate employer, your closest childhood friend applies for a job at your company. As the individual responsible for filling the position, you note that your friend is qualified for the job, but not the most qualified.
- 3** For years, you and your good friend have shared both good times and bad, and exchanged the most intimate of feelings and confidences. One day, your friend confides in you that (s)he has embezzled a large amount of funds from his/her company.

MAKE FOR YOURSELF A TEACHER,
ACQUIRE FOR YOURSELF A FRIEND.

– Pirkei Avos

friend (frend) *n.* **1.** One who is attached to another by affection, or who entertains for another sentiments of esteem and respect, which lead him to desire his company and to seek to promote his happiness and prosperity.

– *Webster's Universal Unabridged Dictionary, 1936*

friend (frend) *n.* **1.** A person whom one knows well and is fond of.

– *Webster's Universal Unabridged Dictionary, 1983*

It is customary to recite the following prayer before entering into a Torah discussion:

Shulchan Aruch O.H. 110

May it be Your will, Hashem my G-d and G-d of my fathers, that You illuminate my eyes with the light of your Torah and that You save me from all stumbling blocks and errors, whether it be in discussions of what is prohibited and what is permitted or in monetary matters, whether it be in any other Halachic decisions or just in theoretical study. I pray that I do not make any mistakes, and if I do, my study partners should not take delight in them. I pray that I should not proclaim the impure pure or the pure impure, the permitted forbidden or the forbidden permitted. I pray that I should not derive joy from the errors of my study partner. Open my eyes and allow me to see the wonders of Your Torah because it is from G-d that all wisdom comes forth, it is from His mouth that I will acquire wisdom and understanding. Amen.

יהי רצון מלפניך ה' אלקי
ואלקי אבותי שלא יארע
דבר תקלה על ידי ולא
אכשל בדבר הלכה וישמחו
בי חברי ולא אומר על
טמא טהור ולא על טהור
טמא ולא על מותר אסור
ולא על אסור מותר ולא
יכשלו חברי בדבר הלכה
ואשמח בחס. כי הי יתן
חכמה מפיו דעת ותבונה.
גל עיני ואביטנה נפלאות
מתורתך.

Points for Study

1 *Two are better than one.... For if they fall, the one will lift up his fellow: but woe to him who is alone when he falls; for he has not another to help him up...*

Koheles 4:9

Source, pg. 18

2 A wise man once asked his young son: "How many friends have you acquired in your lifetime?" "One hundred," replied the son. The wise man then said: "Son, I want you to know that which our sages teach us. You can't consider someone a friend until you have tested his loyalty. I am older than you and have spent many years trying to establish friendship, but I've only managed to acquire half a friendship! So how could you have acquired one hundred friends? Go out and test their loyalty and you will see how many friends you really have." After some time had passed the son returned to his father and said, "You are so right. Of all of my friends I have not even found one who would stand by me during my troubled times."

Medrash quoted in MeAm Loaz Avos

Source, pg. 19

3 Choni fell asleep for 70 years. When he awoke, he went to the house where he had lived. He found new people living there and inquired, "Is the son of Choni alive?" They answered, "His son is not alive, but his grandson is alive." He stated, "I am Choni", but they did not believe him.

He then went to his old house of study, where he heard the rabbis say, "Our teachings are as clear to us as they used to be in the times of Choni, who used to clarify every obscurity we had in our studies." Choni desperately declared, "I am Choni!", but they, too, did not believe him.

Unhappy and alone, Choni prayed for divine mercy, and was granted it in the form of death. Said Rava, "This is what people mean when they say, 'Give me friendship or give me death.'"

Talmud Taanis 23a

Source, pg. 20

4 Maimonides describes three levels of friendship:

1. PRAGMATIC FRIENDSHIPS. This is a utilitarian association where two people need each other for practical benefits, as in a business partnership. When their mutual needs cease, their friendship lapses. There is no bond between them.

2. EMPATHETIC FRIENDSHIPS. Such comradeship involves a caring responsiveness, a sharing of innermost feelings, both sad and joyful. Life's burdens are lightened and its celebrations are heightened in a relationship of emotional rapport which is rooted in faith and confidence. Such friendships are firmly based and enduring.

3. VALUE FRIENDSHIPS. This association allows for the deepest level of friendship to thrive, for besides their being committed to each other, they share a dedication to a noble idea and value. They collaborate toward the furtherance of a lofty cause. Theirs is a unity of purpose and a joining of dreams. Their relationship is deepened and ennobled, as they transcend their personal concerns.

As Rav J.B. Soleveitchik quoted in *Man of Faith in the Modern World*, Besdin, chapter 5

Source, pg. 21

5 It's amazing how lofty spiritual achievements that seem virtually impossible for an individual to attain can become almost simple when striven for together with a friend. It is, however, only people of unusually high character who are capable of acquiring a friend. True friendship is a spiritual connection. Friends are one soul which is divided into separate bodies. This is the friendship that our sages speak of when they say, "Acquire for

yourself a friend" .... true friends whose hearts are connected as one. They receive from and give to each other good character, holiness, and purity. The Talmud (Sanhedrin 110) teaches that if one is suspicious of his teacher, it is as if he is being suspicious of G-d. The same is true of a friend.

Rabbi Shalom Noach Brozofsky in
Nesivos Shalom; Chassidus essay 5

Source, pg. 22

6 Rabbi Moshe Leib Sosover commented that he never understood friendship until he saw two drunkards who were sitting together on the curbside. One asked the other: "Are you my friend?" The other responded immediately: "Of course! What do you need?" The first drunkard answered: "Obviously you are not my friend; if you were my friend you would know what I need!"

Reb Moshe Leib of Sosov

7 A man without a friend is like a left hand without a right...A wise man wrote, "When I hear of the death of one of my friends, I feel as if I lost a limb." A true friend will love his friend as he loves himself...A true friend will suffer harm for the benefit of his friend...Friendship should endure in all its strength and never diminish for any reason. He should love his friend at times of poverty more than

at times of wealth; at times of trouble more than at times of comfort.

Meiri Mishlei 17;17

Source, pg. 23

8 A person should acquire a friend with whom he will eat and drink with, study with, live in close quarters with, tell all his secrets to...and when they study Torah together, if one makes a mistake, his friend will correct him.

Avos DeRebbe Noson 8;3

Source, pg. 24

9 Every Jew has within him a particular aspect of goodness and Godliness that no one else has...The purpose of friendship is for two people with differing greatness to come together to connect spiritually, to uplift and inspire each other and receive each other's greatness.

Reb Menachem Mendel of Vitvask in

Likutei Amarim 34;4

Source, pg. 25

10 According to the Talmud, there are instances which require one to hate. This can only apply to a friend... If one is not a friend, don't hate him, but rather take the advice of Hillel and be of the students of Aaron; to love peace, pursue peace, love people and bring them closer to Torah.

Rav Shneur Zalman of Liadi in Tanya 32;2

Source, pg. 26

11 One is required to love his friend just as he loves himself. Just as a person who is struggling for spiritual perfection hates the evil that internalizes within him, so too, must he hate the evil which internalizes within his friend.

Rav Tzadok HaKohen Machshovos Chorutz pg. 166

Source, pg. 27

12 There are fifteen things that are required of a true friend:

1. Always greet him/her.
2. Invite him/her to all his/her personal events.
3. Only refer to him/her by his/her preferred name.
4. Never reveal his/her confidences.
5. Rescue him/her in times of distress.
6. Visit him/her when (s)he is sick.
7. Be involved in his/her burial arrangements if (s)he dies.
8. Take care of his/her needs in his/her presence and even more so in his/her absence.
9. Ignore and forgive any wrongdoing (s)he has done to him/her.
10. Admonish him/her if (s)he has acted wrongly.
11. Always honor him/her.
12. Do not cheat him/her.
13. Keep all his/her commitments to him/her.
14. Do not lie to him/her.
15. Constantly pray for him/her and in his/her innermost heart wish only for that which is best for him/her.

Rabbi Eliyahu de Vidas in Reishit Chochma,
Shaar Anava; 29, **Source**, pg. 28

13 Rabban Yochanan Ben Zakai said to his students, "Go forth and see which is the right path to which a man should adhere." Rabbi Yehoshua answered, "[Be] a good friend."

Pirkei Avos 2; 9

Source, pg. 29

14 A good friend is not only something to find, but more importantly, something to become. Being a good friend implies intrinsic growth within the person independent of the relationship.

Rabbi Avrohom Grodzensky, Toras Avrohom

Source, pg. 30

Source Biography

Rav Joseph B. Soloveitchik (1903-1993)

RAV J.B. SOLOVEITCHIK WAS BORN INTO A FAMILY already known for its great Torah learning. His grandfather and father, emphasized a thorough analysis of Talmud, and it is in this way that Rav Soloveitchik studied and taught his own students. He was awarded a Ph.D. from the University of Berlin, and then settled in Boston in the early 1930's. He became the Rosh Yeshiva of Yeshiva University, and gave weekly shiurim to senior students, while delivering philosophy lectures to graduate students. His accomplishments in both Halachic study and secular study made him a unique Torah personality to Torah scholars all over.

Rabbi Shalom Noach Brozofsky

CURRENT LEADER OF THE RELATIVELY SMALL, BUT influential Slonimer Chassidim. A profound thinker and lucid writer, Rabbi Brozofsky has preserved Slonimer classics and thought in his numerous works. His Nesivos Shalom includes a volume on hashkafa and musar (philosophy and ethics), a volume on the Jewish holidays and a volume on each of the first three books of the Chumash. These

are not collections of vertalach (pithy sayings), but short essays on major issues and themes. He has also written essays on education (Nesivei Chinuch) and the Holocaust (Ha'Haruga Alecha).

Reb Moshe Leib of Sosov (1745-1807)

THIRD GENERATION CHASSIDIC RABBI KNOWN FOR his great sanctity and love of Jews. He spent much time redeeming Jews from captivity (pidyon shvuyim). Characteristic of the regard in which he was held is the story told in the name of Rabbi Mendel of Rymanov: When Reb Moshe Leib passed away, he declined entry to Gan Eden (paradise) until all the evildoers were released from gehenom and could join him. He succeeded in redeeming them and gehenom was emptied out. Among his disciples were Rabbi Zvi Hirsch of Zhidachov and Rabbi Simcha Bunim of Peshishkhah. He died at the age of 62.

Rabbi Menachem ben Solomon Meiri (1249-1316)

RABBI MENACHEM BEN SOLOMON MEIRI WAS A Provincial scholar and commentator of the Talmud. He summarized the teachings of his predecessors of the previous three centuries. His literary activity covered halachic rulings, talmudic exposition, biblical thought, customs, ethics, and philosophy. Meiri summarized the subject matter of the

Talmud giving both the meaning and the halacha derived from it. He utilized all the rabbinic literature available to him, so that his work may be considered a digest which gives a synoptic and comprehensive presentation of the whole expository and halachic activity up to his own time.

Reb Shneur Zalman (1745-1813)

REB SHNEUR ZALMAN WAS THE FOUNDER OF CHABAD Chassidus, and learned about Hasidism from Rabbi Dov Baer HaMaggid, leader of the Hasidic movement. Under The Maggid, Reb Shneur Zalman wrote updated and profound commentaries about the Shulchan Aruch. When the anti-Chassidic movement was taking place in the mid-18th century, Reb Shneur Zalman went to Vilna and attempted to speak to the Gaon of Vilna to try to reach some kind of understanding between Chassidim and Misnagdim. Reb Shneur Zalman later published the Tanya, which was accepted as the written law of Chabad Chassidus. His ability to explain even the most complex issues of Torah made his writings popular with Torah scholars everywhere. Reb Zalman had a vast knowledge of mathematics and science as well. His son, Rabbi Shalom Dov Baer Schneerson, became the leader of the Chassidic movement after Reb Zalman's death.

Rav Tzadok HaCohen (1823-1900)

RAV TZADDOK, AS HE WAS KNOWN AMONGST Chassidim, was one of the most prolific authors in the history of the Chassidic movement. Born into a non-Chassidic rabbinic family, Rav Tzadok became famous as a child prodigy authoring articles and books which later became classics. Later in life, Rav Tzadok became Chassidic and became a Chassid of the Izbitcher Rebbe. Having excelled in both the Chassidic and non-Chassidic world, Rav Tzadok's writings became a synthesis of analytical logic and mysticism. Eventually, Rav Tzadok became the Rebbe of Lublin. His writings are treasured by scholars everywhere.

Rabbi Eliyahu de Vidas

SIXTEENTH CENTURY KABBALIST AND DISCIPLE OF THE Master of Kabbala, Rabbi Moshe Cordovero. Rabbi Eliyahu authored the massive musar work, Reshit Chochma, which enjoyed great popularity and was reprinted many times. A number of abbreviated versions were also prepared and they, too, appeared in numerous editions. Rabbi Eliyahu and his rebbe, Rabbi Moshe, were so close, that Rabbi Chaim Vital stated that their souls were derived from the same root.

2 Medrash quoted in MeAmi Loaz Avos

Sources

1 Koheles 4:9

רנח 615

קהלת ד

הִשְׁבַּע עֶשֶׂר וְלָמַן אֲנִי עֹמֵד וּמַחְסֵר אֶת־נַפְשִׁי מִפְּנֵי הַבַּיִת וְעֵינָי רָע הָיָא :

שְׂבוּבִים הַשְׂבוּבִים מִדֵּי אֲחֵיהֶם אֲשֶׁר יִשְׁלָחֵם לָמַן כִּיבִיב מִעֲמֻלָּם כִּי אִם לֹא הָיָא הָאֲחֵי יָקִים אֶת־דַּבְּרוֹ יֵאָסֵף הָאֲחֵי שׁוֹפֵר וְצֹר שֵׁי תַקְפִּי מִי יִפְסֵי אֲסִי עֲלֵכֶם שְׁנִים (חם) לָמַן לֹא־תֵאָדָר אֶת־יָמֶיךָ אִם יִתְקַפּוּ הָאֲחֵי הַשְׂבוּבִים עֲמֻלָּי נִגְדוּ וְחִנְטוּ הַמַּשְׁלֵל לֹא בְמִדְרָתָא יִתְקַן י מִזֶּבֶךְ יָדָא מִסְּפֵן זִכְרָה מִפְּנֵי זָקֵן וְכִסְיֵי אֲשֶׁר לֹא־ יָדַע לְהִזְדָּר עוֹד : יֵי פְרִי־מִבֵּית הַכֹּהֲנִים יֵצֵא לְמַלְכָּה פִי גַם בְּמַלְכוּתוֹ נוֹלַד רָשָׁע :

רש"י

למד אלס מתלמידיו . ולענין המעון נודק המיד חסר המעון : ולכו אני עמל . עמלם שאירי מעמיד . חלמתיים ואירי נעשא אשה להוליד כניס : (ס) טובים השנים : לכל

דבר : כן רואהו : לפיכך יקנה לו אלס חסר וישא אשה אשר יש להם וחתם ריות בעולם . הכנס מלאכה נעשות בשנים שאין היורש מההל זה לבדו : (ז) כי אם יפולו . כמשמעותו ולענין המענה אלס תקפה עליו משהו עלו הכבוד מהחיר (ג) או אלס יכשל ולא ידקק את אשר שמע ימטי רבו כל חכירו ומעמידו על האמת : ויא לו : ואני ג' לו : (יא) וחסר להם . כמשמעותו ולענין זכר וקנה מהחממים זה ענה ומולידים : (יב) ואם יתקפו האחר : אלס הוא למעשים עליו . לתקט

אלס שנים הם יעמדו לבדו וכ"כ אלס ג' הם והוא המאכל לא במהרה ינתק . ד"ה מי שהוא ח"מ וכו' וכן כט שוב אין חובה פוסקת מורשו וכן הוא חומר (ישעיה כט כא) לא יושא מסין ומפי זרעך ד ומפי זרע ורעך . ד"ה חוב המעולס במקרה ובמסבב וכדרך הרץ לא במהרה הוא פוסק . בפנים אחרים נדרש במדרש יש אחד ואין שני לו אבל אין סדר כל המקראות הללו מחייבם עליהם : (ג) טוב ילך מסבב וחכם . זה ילך טוב ולמה נקרא שני ילך שאינו כל באלס עד י"ג ענה : מסבב . שאין האחרים שומעים לו כמו ליה"ד : חכם . שמשכיל את האלס ללמד קונה : במלך וכן וכסיל . זה ילך שהא שנים על כל האחרים . זקן שמשנה שטלד הולך הוא נחון כי שחמר (בראשית ד ו) לפתח טענת רובן : ובסיל . שמשנהו בדרך כשה כך נדרש במדרש : אשר לא ידע להזהר עור . שהרי הוקין ואיט מקבל טעמה : (יד) כי מבית הדורים יצא למלך . ממקום הטענה וסרתן כדמתרגמין ייבאם ופרי : כי גם במלכותו . משמך באלס נולד הרש המסבב הטוב ממנו ובה מתוך עברה ולא מתוך טעפת הרשם כך דרשוהו במדרש . ד"ה כי טוב ילך מסבב ונ' כמשמש . אשר לא ידע להזהר . עור . שכבר הוקין כרששו וכסיליו . כי מבית האחרים יאל למלך . כי הילך המסבב טעם שיאחרו עליו . עולה למלך מתוך שונו ומכרת אסורין שהרי קמ"ך של הסוכים נקוד רפי והרי הוא כמו האסורים (מ"א) כמו (ישעיה יב כא) לא ילך שם ערבי כמו יבא) שכן מלש כיוסף שמך מתוך . יניאט בית האסורים . וכן דוד (ש"ב ו) אלס לקמתיך מן הסנה מחסר האלון : כי גם במלכותו נולד רש . כי כשר והגון הוא שימלך כי גם במלכותו הוא נשפך

מעשה ודבר פתכם כי שאמר למנו כני כמתי יבנים עניתי בניה אמר לי כני קומתי לי כמתי יבנים אמר לי אבתי ושל לי כני מה שאמרתי חסבתי שאת אדם יתקן בארץ ויהיה וישנה אלא אם כי בחון אחת תולית היע שאנו אכילם שאני מתי כמתי בעולם לא עילי מתי ילענת אלא תהי ילדתי ואם כי כניו האמת לקחת לי כמתי ידרכים ומשעו לי וכתח אולם ותמצא שאני ילך אמרתי ילדי אחד ודבר וכחכם וחרו ואמר לאבני עדיקת כדבריה ומצאתי אותם וכמום ככל שמתי תלמידים לא מצאתי אפילו אחת שיעמד לי בשעת הצורך ואם אדם ומה לומר טוב באמת הוא עילוי להציל מכל מיני פתעונו כמו שציינה אהבת דוד ותהיהו שפועלו מיה שאלי אביו חרשו האביו ידעו דוד האילו מאבשלות כנו

(ח) ועוד שאם אדם לומד בחברותו כל אחת משתדל לעלות על חבריו במעלות התורה וקנאות סומרים תרבה חכמתו וחיל אמוה (ט) למה נמשלו דברי חזיה לעץ שנאמר עץ חיים הוא למחויקים וגו' כשם שעץ קטן מוליק את הגדול כך תלמיד קטן מוסיף חכמה לתלמיד גדול משל למת והדבר דומה למדרה של עצים . שאם יש הרבה עצים הקטנים מאחויים אולם בגדולים אבל אם עץ דולק יחידה הוא עלול ליהבות מאין עצים אחרים שיובירו האש . והרמב"ם כתב שלכך נקרא התיח חברי כיון שהברו גאה וראוי שתבחר חבר כזה

והוא דן את כל האדם לבקו וכוהו . (י) ועוד אשר החכם הזה שאם אדם רואה את חבירו עושה דבר ואין הוא יודע אם הדבר הגון אם לאו שניתן לפרשו בשתי אפשרויות . יטנה הבקו לצד הוכות ויאמר בודאי עשה כדעך וזה באדם שאינו מבירו אבל אם רואה אדם המוזהק להבון וירא שמים אפילו אם רואה עושה דבר שאינו הגון לכאורה ידון אותו לבקו וכות שאם דן אותו לבקו הובה הרי הוא עלול להיות בכלל אלו שהשזיעם בבשרים שלוקים בטופם . היתוכו ברשע שאם רואה אותו עושה דבר טוב יש להסות לצד טובה כיון שאין אנו יודעים בבירור שחור בתשובה (יא) וכן אמר שלמה המלך בחכמתו כי יחנן קולו אל חאמן לו כי שבע תועבות בלבו (משל כ) ובכלל זה יש ללמד זכות גם על מאבירים . שאם אדם מעיק בספר ומוצא בו שגיאה אל ימהר ללמג עליו ולספר בקלוגו אלא יחלה תזכרון ברעו ויהנך הדבריה שבוודאי נתייגע עליהם ואל ינהג כמנהג האנשים המתמשים מומים בסמרים וכשמתאיים שגיאה מתנבדים בקלק חביריהם ומאסרמים הורב בריבים . המשוליים הם לזבובים המניחים המקומות הכריאים שבנוף ומוגים אל מקומות השונו . (יב) וכל הוד את חבירו לבקו וכות גם בשמים דנים אותו לבקו וכות . וכבר נתבאר בהקדמה הכוללת לטמרי מעם לוען כמה מלשיות בענין זה . (יג) שהרין שלמעלה מהעורר כשיש קיסרוז על האדם ללמטה כמו שנאמר והיה כלי יצחק אלי ושמעתי כי חנן אני (שמות כג) אם כך

5 Rabbi Shalom Noach Brozofsky in
Nesivos Shalom; Chassidus essay 5

חברותא

א

מדברי הרמב"ם המובאים לעיל (מאמר רביעי), מצות עשה להדבק בחכמים ובתלמידיהם, משמע, דכמו שהמצות להדבק בחכמים כמ"כ המצוה להדבק גם בחבריא של ת"ת. וידוע ומקובל אשר אחד מחי דרך הבעש"ט זי"ע, שכערכו הרם של ענין ההתקשרות לרב, כן גם ענין ההתקשרות לחברותא. והיא כתרופת פלא לכל הענינים הקשים שאין אדם מסוגל להשיגם בכוחות עצמו וע"י ההתקשרות לחברותא גפתחים

בפניו כל השערים בגו"ר. ויסוד הדברים הוא כמ"ד בנועם אלימלך (פי דברים), שהתיקון הגדול ביותר ליהודי, שיכלול את עצמו עם כללות ישראל, כי יש עולם הנקרא כל ישראל, ובעולם ההוא לא מגיע שום פגם וחטא, ואף שהפרטים חוטאים לפעמים, אבל הכלל ישראל תמיד בקדושתו ואין שטן ואין פגע רע שולט עליו ותמיד צורתו תקוקה למעלה וכו', וע"כ קודם כל עשיית מצוה אומרים בשם כל ישראל, עי"ש. ומרן הס"ק מלכובריק זי"ע אמר כי מה שחברותא פועלת על האדם אין הרב יכול לפעול. עוד אמר, כשבגור משמים לזחות איש יהודי מתעוררות בלבו קושיות על רבו, וכשרוצים להרחיקו עוד יותר מוצא קושיות על החברותא. וע"פ דבריו משמע דכמו שאחז"ל (סנהדרין קי.) שהמהרהר אחר רבו כמהרהר אחרי השכינה, והמתרעם על רבו כמתרעם על השכינה וכו', איתו דבר שייך גם על ענין חברותא.

7 Meiri Mishlei 17;17

חבר

לעולם ישתדל האדם שיהיה לו חבר נאמן רוח, כי החברה צורך גדול בהנהגה מדינית, ומשקמת לב האדם כמבוכותיו ובמועצותיו וכחודעת סודותיו, ואמרו חכמי המוסר, אדם בלי חברים כשמאל בלי ימין, ואמר אחר, כשיגיעני שמועת מות אחד מחבירי, נפל נתח מנתחי, וממכסים האוחז הנאמן לאחוב את האוחז כנפשו, ואמר החכם, החבר הנאמן יזיק לעצמו כדי להועילך, ובעת שיחממוך יטרח בהצלחתך כהצלחת נפשו, ואמרו שאדם אחד הוצרך לאוחבו על איזה דבר, והודיעו הענין ואמר לו, אני מוזמן לתועלתך יותר מידך, וירא להויקך יותר מלבך, וכן מטכסים האוחז הנאמן להיות אהבתו קיימת חזקה, לא תחלוף ולא תשתנה לסיבה, יאהב בעת העוני יותר מבעת העושר, ובעת הצרה יותר מבעת הריוח.

משלי י"ז

10 Rav Shneur Zalman of Liadi in Tanya 32;2

ליקוטי אמרים

ומ'ש בנפ' שמי

שזאה בתבירו שחפא מצוה לשנאוהו וגם לומר לרבו

שישנאוהו. היינו בחכירו בתורה ומצות וכבר קיים
בו מצות הוכח תוכיח את עמיתך עם שאיך בתורה
ובמצות ואעפ"כ לא שב מחפאו כמ"ש בס' חרדים
אבל מי שאינו חכירו ואינו מקרב אצלו הנה ע"ז אבד
הלל הזקן הוי מתלמידיו של אורח אורח שאדם וכדו
אהב את חבריו ומקרבן לתורה. לומר שאיך
הרחיקים מהורה ה' ועבודתו ולכן נקרא' בשם בריות
בעלמא צדק לטישכן בחבלי עבותו' אהבה וכולי האי
ואילי' יוכל לקרבן לתורה ועבודת ה' והן לא לא הפסיד
שבר מצות אהבת ריעים וגם המקורבים אליו והוכידים
ולא שבו מעונותיהם שמצוה לשנאוהם מצוה לאהבם
כ"כ ושהידון הן אמת שנאה כצד הרע שבהם ואהבה
מצד כח' הטוב דנגנו שבהם שהוא ניצוץ אלקות שבהוכם
המודה נפישם האלקות וגם לעורר רחמים בלבו עליה
כי היא בבדו' גלות בתוך הרע מס"א העובר עליה
ברשעו' והרמנות מבטלת השנאה ומעוררת האהבה
כנדע מ"ש ליעקב: אשר פדה אה אברהם [ולא אמר
דה"ע חבלית שנאה שנאתים וגו' אלא על המינים
והאפיקורסים שאין להם חלק באלוהי ישראל כדאיתא
בנמרא ר"פ ט"ז דשבת :

11 Rav Tzadok HaKohen Machshovos Chorutz
pg. 166

והם ג' אהבות המכריים, אהבת ישראל
היינו אהבת עלמו דכל ישראל גוי
אחר וקומה אחת, וע"כ נא' ואהבת לריעך
כמוך שהוא כעלמותו ואבד ממנו, וזהו
שלימות עלמו כי האהבה הוא כאשר
בשלימות הראוי לו, דוולת זה לא שייך
אהבה וכמשי"כ אין שלום בעלמו מפני
חטאיו, דאוכזי ד' שונאי רע וחלק השייך
להשי' שונא חלק הרע, וע"כ ברואה בחברו
דבר עבירה מותר ומלוה לשנאותו כמ"ש
צפ' ע"פ (קיג ע"א) דכמוך כתיב, וגם
את עלמו שונא האדם השלם כשעובר דבר
עבירה ויולא משלימותו. וזהו ברית האלה
שקבלו ישראל על עצמם וכמשי"כ לעברך
בברית ד' ובאלתו שמקבל על עלמו כל
הקלות ח"ו חס יעבור, כי מרובה ומוחס

12 Rabbi Eliyahu de Vidas in Reishit Chochma,
Shaar Anava; 29

תַּרְמוּ רֵאשִׁית שַׁעַר הַעֲנוּהַ חֲכָמָה

כח) ט"ו דברים צריך לעשות החבר הטוב לחבירו הנאמן, ואז תהיה נא חבורתו נאה ושלמה, בלי מרמה, ואלו הן: א, יקדים בשלומן; ב, צריך להזמין לחבירו בכל חפציו הטובים: ג, זכיום שמחתו; ד, ישמור לו סודו ולא יגלה; ה, יהיה לו מושיע בעת צרתו; ו, יבקררו בחליו, וישתדל לעשות צרכיו כל ימי היותו בחליו; ז, יתעסק בצרכי קבורתו אם מת; ח, יתקן דבריו בפניו, כל שכן שלא בפניו; ט, יעבור על כל פשעיו שפשע לו, וימחול לו מיד; י, יוכיח אותו, אם יודע בו שעשה שלא כדיו; יא, ואלו יכבדנו מיד; יב, לא ירמה אותו במשא ומתן; יג, יעשה כל מה שידור לעשות לו; יד, לא יכוב לו; ט"ו, יבקש עליו רחמים תמיד, ויבקש טובתו בלבד.

(א) חכמתו במנוחה: חכמתו וכן הוא בדימו.

(ב) ג, זכיום וכו' נראה ש"ס, וצ"ל: ב' — צריך להזמין לחבירו בכל חפציו הטובים וכויום שמחתו. ג' — יקראו במיטב שמתיו, וכן הוא במנוחה"ס.

(ג) יכבדנו מיד במנוחה: יכבדנו תמיד.

(ד) ב' כאבדרי"ג וכן במנוחה: ג'.

(ה) שיצה"ר כניהם במנוחה: שיש יצה"ר ביניהם אין חולקין כבוד זה לזה. ובאבות דר"ב: דין הוא שיהו חולקין כבוד זה לזה. ואח"כ הגי' באבות דר"ב, ובמנוחה חלק הוא בסוגריים: ומנין שמלאכי השרת חולקין כבוד זה לזה, שנאמר: "וקרא זה אל זה ואמר: מה ת"ל ואמר, אלא זה אומר לחבירו את גדול ממני, אתהן פותח בשבחו של מקום תחילה.

13 Pirkei Avos 2; 9

PIRKEI AVOT
CHAPTER 2
MISHNAH 9

אמר להם: צאו וראו איזהי דרך ישנה שידיבק בה האדם. רבי אליעזר אומר: עין טובה. רבי יהושע אומר: חבר טוב. רבי יוסי אומר: שכן טוב. רבי שמעון אומר: רואה את הנולד. רבי אלעזר אומר: לב טוב. אמר להם: רואה אני את דברי אלעזר בן ערוך, שבקלל דבריו דבריכם. אמר להם: צאו וראו איזהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם. רבי אליעזר אומר: עין רעה. רבי יהושע אומר: חבר רע. רבי יוסי אומר: שכן רע. רבי שמעון אומר: הלנה ואינו משלים; אחד הלנה מן האדם קלנה מן המקום ברוק הוא, שנאמר (תהלים לו, טא): "לנה נפש לא ישלם, נצדיק חזן נותן". רבי אלעזר אומר: לב רע. אמר להם: רואה אני את דברי אלעזר בן ערוך, שבקלל דבריו דבריכם.

אהבת הבריות

איתא באבות פ"ב מ"ט: אמר להם — ר' יוחנן בן זכאי לתלמידיו — צאו וראו אינו היא דרך ישרה שידבק בה האדם וכו', ר' יהושע אומר: חבר טוב, ר' יוסי אומר שכן טוב, וברבנו יונה (שם) חבר טוב; שידבק האדם בחבר טוב, שכן טוב; לבקש דירה ששכני טובים, כי חברתם תדירה והנחתם מרובה בזמן שהם טובים, כך פירשו הראשונים ז"ל. ואינו דרך ישר, כי לפי דבריכם ע"כ טובה ולב טוב, הם דברים שבגופו, וחבר טוב ושכן טוב משל אחרים, ע"כ יש לפרש המשנה וכו' חבר טוב, להיות בעצמו חבר טוב לאיש אחד, לאשר לבו חפץ ולהרגיל עצמו שתהא רוח אחרת גוחה ממנו וכן יבא באהבה עם כל הבריות. שכן טוב שיהא בעצמו שכן טוב אל כל שכניו, ואחר היותו טוב, ואהב באמן לתמשה או שמונה בני אדם, קרוב אליו הדבר לאהוב את כל באי עולם, ונמצא מאושר בכל המדות הטובות, עכ"ל.

רבי יוחנן בן זכאי שאל את תלמידיו בכלל השלמות, איך היא דרך טובה וישרה הטובילה לשלמות האדם בכל מדותיו הטובות, שאם "ידבק בה" במדה אחת, בשלמות אמיתית, יגיע על ידה למדרגת האדם הגעלה, ולהיות סוף־סוף מאושר בכל המדות הטובות. בפירוש רבנו יונה שם "שטוב לאדם לאחוז במדה אחת בשלמות, הנקל אליו להשיג ממנה אל כל המדות הנשטבות, מהיותו בן כמה מדות ואינו שלם באחת מהן.

אהבת הבריות — שם הטאמר מהמ"ל, כנוס הסתדרות תלמידי ישיבת סלכותקה חשרי תרצ"ז.